

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОТРАВМАТОЛОГІЯ»
циклу вибіркової підготовки
за освітньо-науковою програмою
«Екстремальна та кризова психологія»

підготовки доктора філософії у галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 Психологія

Рекомендовано кафедрою психології
діяльності в особливих умовах на 2025-2026
навчальний рік
Протокол від «29» серпня 2025 року №1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Психотравматологія»

Черкаси – 2025 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Психотравматологія» для підготовки доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, є базовим предметом, що має на меті формування в здобувачів теоретичних знань про психологічні механізми впливу травмуючої ситуації на людину й її поведінку та особливості психологічної допомоги клієнтам, які пережили травматичну ситуацію.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Мохнар Людмила Іванівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, кандидат педагогічних наук.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 234. Номер телефону: 096 452 31 08
E-mail	mokhnar_liudmyla@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Стосуються проблематики психологічного забезпечення професійної діяльності, психологічного захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій.
Професійні здібності	Організаційні та комунікативні якості; навички навчання та викладання; навички організації освітнього процесу та наукової діяльності.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	1. Mokhnar L. I. Psychological peculiarities of professional responsibility of future specialists of the civil defence service. International journal of innovative technologies in social science. № 6 (27), September 2020. P. 4-7. 2. Mokhnar L. I. Psychological approaches of improvement of the efficiency of communication in the conditions of anticrisis management service. International journal of innovative technologies in social science. № 1 (29), 2021. P. 42-47. 3. Mokhnar L. I. Coping behaviour as the way to overcome stress of specialists of fire and rescue units of the state emergency service of Ukraine. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society. February 25, 2021. P. 28-31. 4. L. Mokhnar. Influence of distance learning on mental health of applicants of higher education institutions of the State Emergency Service of Ukraine. ICERI 2021 Proceedings, pp. 668-671.

	5. Фомич М.В., Мохнар Л.І. Екстрена психологічна допомога постраждалим внаслідок ракетного удару по ТЦ «Амстор» у місті Кременчуці. Вісник національного університету оборони України, 2023. 76 (6), 193–199.
--	---

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щопонеділка кожного місяця з 14.00 до 15.00 в кабінеті № 234. У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни - формування в здобувачів теоретичних знань про психологічні механізми впливу травмуючої ситуації на людину й її поведінку та особливості психологічної допомоги клієнтам, які пережили травматичну ситуацію.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна, вечірня)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Вибіркова	
Навчальний рік	2025-2026	
Семестр	3	-
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	4	-
загальна кількість годин	120	-
кількість модулів	1	-
лекції	18	-
практичні заняття	22	-
семінарські заняття	-	-
самостійна робота (годин)	80	
індивідуальні завдання	на вибір	
Форма підсумкового контролю	залік	

Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: практикум з наукової комунікації.

Постреквізити: психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях, психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Аналізувати специфіку виникнення і протікання кризових тенденцій та їх вплив на особистісне і професійне становлення, правильно підбирати, розробляти та застосовувати методи, методики і техніки для діагностики криз особистості, запобігати виникненню кризового стану особистості.	ПР 14
Організовувати заходи спрямовані на охорону психічного здоров'я персоналу ризиконебезпечних професій, створення сприятливих психологічних, соціально-психологічних, психолого-педагогічних умов для психічного розвитку фахівців.	ПР 16

формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	Абревіатура
Здатність аналізувати та систематизувати інформацію щодо вивчення психологічних умов та шляхів встановлення відповідності особистісних якостей фахівців ризиконебезпечних професій вимогам діяльності в особливих умовах.	СК 9
Здатність використовувати науково-теоретичні та науково-практичні психологічні ресурси для вирішення наукових і практичних завдань у галузі екстремальної та кризової психології.	СК 10

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. «ПСИХОТРАВМАТОЛОГІЯ»

Змістовий модуль 1. Особливості впливу психотравмуючих ситуацій на особистість

Тема №1. Психічна травматизація особистості в надзвичайних умовах буття

Поняття та ознаки психічної травми. Психофізіологія травми. Етапи реакцій на психічну травму. Наслідки психічної травматизації особистості.

Тема №2. Психосоціальні та психосоматичні наслідки перебування людини в психотравмуючих ситуаціях

Класифікація психотравм, основні критерії класифікації. Поняття «гострої» психотравми. Поняття хронічної психотравми. Накопичений

травматичний стрес. Психосоціальні проблеми людини в посттравматичний період.

Тема №3. Діагностичні ознаки ПТСР та психологічні особливості травмованої особистості

Діагностичні ознаки ПТСР. Типи травмуючих ситуацій і посттравматичних стресових реакцій. Психологічні особливості травмованої особи.

Тема №4. Феноменологія та вплив на особистість психотравмуючих ситуацій, які пов'язані з емоційним досвідом фізичного, психологічного та сексуального насилля

Вплив на людину психотравмуючих ситуацій, джерело яких можна персоналізувати. Поняття емоційного насилля. Основні форми емоційного насилля. Особливості психологічного захисту особистості в ситуаціях фізичного, психологічного, сексуального насилля. Насилля над дитиною в родині: соціально-психологічні наслідки.

Тема №5. Психічна травматизація особистості в деструктивній системі значущих (партнерських, сімейних) відносин

Типи та види психотравмуючих партнерських (сімейних) відносин. Несвідома та свідомі психічна травматизація партнера. Особливості образу «Я» та мотиваційно-потребнісної сфери чоловіків, схильних до встановлення психологічної влади над жінкою. Психологічні механізми деструктивного впливу на жінку та контролю над нею. Типи та види психотравмуючих батьківсько-дитячих взаємин.

Тема №6. Особливості переживання травматичного стресу дітьми та підлітками

Особливості реагування дітей на різні типи травмуючих ситуацій. Специфіка протікання посттравматичних стресових розладів у дітей. Психологічна та соціально-педагогічна допомога дітям і підліткам, які пережили психотравму. Психологія переживання дітьми горя, як особливого виду психотравми.

Тема №7. Психотрансформація особистості та її життєвих відносин в посттравматичний період

Феноменологія перехідного періоду: проблема смислового та мотиваційного конфлікту. Внутрішній простір особистості, яка пережила психотравмуючу ситуацію. Межеві переживання та їх роль в посттравматичному функціонуванні та розвитку особистості. Особливості функціонування Его-системи після пережитих подій. Внутрішня робота особистості з прийняття / відторгнення психотравмуючого досвіду. Проблема об'єднання (зв'язування) життєвого досвіду. Роль психологічного захисту у цьому процесі. Основні форми психотрансформації особистості.

Тема №8. Основні напрями та специфіка психотерапевтичної роботи з людьми, які пережили психотравмуючу ситуацію

Гештальт-підхід у роботі з травмуючими ситуаціями. Екзистенційна психотерапія наслідків травмуючої ситуації. Біхевіоральний підхід у роботі зі психотравмами. Арттерапія в роботі зі психотравмами. Ослаблення травматичного інциденту (ОТІ). Особливості використання техніки ОТІ. Етапи

роботи з технікою ОТІ. Візуально-кінестетична дисоціація (ВКД).
 Метафоричні карти в роботі з травмуючими ситуаціями.

Підсумкова модульна робота
Залік

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (очна форма: денна, вечірня)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	Поточний контроль
МОДУЛЬ 1. ПСИХОТРАВМАТОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Особливості впливу психотравмуючих ситуацій на особистість						
Тема 1. Психічна травматизація особистості в надзвичайних умовах буття	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2. Психосоціальні та психосоматичні наслідки перебування людини в психотравмуючих ситуаціях	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 3. Діагностичні ознаки ПТСР та психологічні особливості травмованої особистості	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 4. Феноменологія та вплив на особистість психотравмуючих ситуацій, які пов'язані з емоційним досвідом фізичного, психологічного та сексуального насилля	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 5. Психічна травматизація особистості в деструктивній системі значущих (партнерських, сімейних) відносин	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, НТК
Тема 6. Особливості переживання травматичного стресу дітьми та підлітками	11	2	-	2	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 7. Психотрансформація особистості та її життєвих відносин в посттравматичний період	15	2	-	4	9	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 8. Основні напрями та специфіка психотерапевтичної роботи з людьми, які пережили психотравмуючу ситуацію	17	4	-	4	9	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання

Підсумкова модульна робота	7	-	-	2	5	письмові завдання
Разом за модуль 1	105	18	-	22	65	-
Залік	-	-	-	-	-	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психотравматологія».

Індивідуальні завдання (орієнтовна тематика індивідуальних завдань)

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час семінарських занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

1. Детально розгляньте поняття «травматичні кризи».
2. Розгляньте основні причини появи стресу.
3. Проаналізуйте основні стресогенні життєві події.
4. Охарактеризуйте основні ознаки стресових станів.
5. Класифікуйте наслідки стресу.
6. Розгляньте реакції особистості на важкий стрес.
7. Назвіть основні техніки роботи з клієнтами, які пережили травмуючу ситуацію, що існують у межах психодинамічного напрямку.
8. Якими є основні принципи раціональної психотерапії?
9. Розкрийте сутність поняття «захисний м'язовий панцир»?
10. Які сегменти панцира відповідно до частин тіла людини ви можете назвати?
11. Які основні трансперсональні психотехніки в роботі зі травмуючими ситуаціями ви знаєте?
12. Дайте визначення поняття «шокова травма»?
13. Якими є мета, завдання й принципи в роботі з клієнтом, який пережив шокову травму?
14. Яких помилок може припуститися психолог у роботі з шоковою травмою?
15. Які способи екстреної психологічної допомоги ви знаєте?
16. Якими є етапи надання екстреної психологічної допомоги?
17. Що відбувається на психотерапевтичному етапі допомоги?
18. Назвіть основні аспекти впливу міжпівкульної асиметрії мозку на емоційні розлади.

19. Якими є основні критерії діагностики депресивного епізоду?
20. Що таке ажитована депресія?
21. Назвіть основні діагностичні методики для роботи з депресією.
22. Які методи вважаються найбільш ефективними в терапії депресій.
23. Назвіть найбільш часті прояви внутрішньоособистісних конфліктів у клієнтів, які перенесли травмуючу ситуацію.
24. Перерахуйте основні механізми психологічного захисту клієнтів, які перенесли травмуючу ситуацію.
25. Охарактеризуйте валеологічні методи роботи психолога з травмуючими ситуаціями.
26. Розгляньте співвідношення понять психотерапія, психокорекція, психологічне консультування, психодіагностика клієнтів, які перенесли травмуючу ситуацію.
27. Що є методом соціальної інтеграції?
28. Здійсніть порівняльний аналіз між груповою й індивідуальною роботою з дітьми, які стали жертвами насильства.
29. Проаналізуйте основні техніки роботи з дітьми, які стали жертвами психологічного насильства.
30. Охарактеризуйте особливості надання психологічної допомоги дітям, які стали жертвами різних видів насильства.

Перелік завдань для підготовки до модульної контрольної роботи

1. Розкрийте поняття психічної травми.
2. Розкрийте поняття та класифікацію травматичної ситуації.
3. Розкрийте поняття та ознаки психічної травми.
4. Охарактеризуйте психофізіологію травми.
5. Назвіть етапи реакцій особистості на психічну травму.
6. Охарактеризуйте наслідки психічної травми.
7. Розкрийте особливості подолання психічної травми та її наслідків.
8. Проаналізуйте психотравмуючий потенціал критичних життєвих ситуацій.
9. Розкрийте фактори, які впливають на стійкість людини до психотравмуючих впливів.
10. Розкрийте класифікацію психотравм, основні критерії класифікації.
11. Проаналізуйте поняття «гострої» психотравми.
12. Розкрийте поняття хронічної психотравми.
13. В чому полягає накопичений травматичний стрес?
14. Проаналізуйте психосоціальні проблеми людини в посттравматичний період.
15. Розкрийте діагностичні ознаки ПТСР.
16. Розкрийте типи травмуючих ситуацій і посттравматичних стресових реакцій.
17. Проаналізуйте психологічні особливості травмованої особи.
18. Проаналізуйте вплив на людину психотравмуючих ситуацій, джерело яких можна персоналізувати.
19. Розкрийте поняття та основні форми емоційного насилля.

20. Розкрийте типи та види психотравмуючих партнерських (сімейних) відносин. Несвідома та свідомі психічна травматизація партнера.

21. Проаналізуйте типи та види психотравмуючих батьківсько-дитячих взаємин.

22. Розкрийте особливості реагування дітей на різні типи травмуючих ситуацій.

23. Проаналізуйте специфіку протікання посттравматичних стресових розладів у дітей.

24. В чому полягає травматична ситуація та психічна травма у дітей та підлітків?

25. В чому полягає специфіка переживання травматичних ситуацій у дитячому віці?

26. Проаналізуйте особливості психологічної та соціально-педагогічної допомоги дітям і підліткам, які пережили психотравму.

27. Опишіть психологічні особливості переживання дітьми горя, як особливого виду психотравми.

28. Охарактеризуйте внутрішній простір особистості, яка пережила психотравмуючу ситуацію.

29. Охарактеризуйте особливості функціонування Его-системи після пережитих подій.

30. Розкрийте гештальт-підхід у роботі з травмуючими ситуаціями.

31. Проаналізуйте особливості екзистенційної психотерапії наслідків травмуючої ситуації.

32. Розкрийте особливості біхевіорального підходу у роботі з психотравмами.

33. Проаналізуйте специфіку арттерапії в роботі зі психотравмами.

34. Розкрийте специфіку техніки ослаблення травматичного інциденту (ОТІ).

35. Розкрийте специфіку техніки візуально-кінестетичної дисоціації (ВКД).

36. Розкрийте специфіку техніки метафоричних карт в роботі з травмуючими ситуаціями.

37. Визначте основні причини насильства над дітьми в школі.

38. Розкрийте особливості групової психотерапії з дітьми, які стали жертвами насильства.

39. Охарактеризуйте гештальт-підхід у роботі з травмуючими ситуаціями.

40. Проаналізуйте особливості екзистенційної психотерапії наслідків травмуючої ситуації.

41. Розкрийте біхевіоральний підхід у роботі зі психотравмами.

42. Розкрийте особливості арттерапії в роботі зі психотравмами.

43. Назвіть і охарактеризуйте основні колоди метафоричних асоціативних карт у роботі з травмуючими ситуаціями.

44. Розкрийте роль техніки ОТІ в роботі з травмуючими ситуаціями.

45. Здійсніть порівняльний аналіз технік ОТІ й ВКД.

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується в таких формах: навчальні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

1. методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження); практичні методи навчання (практична робота, виїзні заняття);

2. методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний;

3. методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;

4. інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички;

5. науково-дослідна робота;

6. самостійна робота.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, презентація власних досліджень, виконання ситуаційних завдань.

Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних завдань, проектної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку.

Розподіл балів, які отримують здобувачі очної форми, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: залік

Розподіл балів				
Модуль 1				
Поточний контроль та самостійна робота	Індивідуальні	Модульна	Залік	Сума

Змістовий модуль 1								завдання	контрольна робота		балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	до 40	T.T. 1-8		100
до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 10		до 15		

Примітка: за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 20. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види творчих робіт та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському (практичному) занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському (практичному) занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:

5 балів – завдання виконане, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію.

4 бали – завдання виконане, відповідь вірна, але обґрунтування відповіді недостатнє.

3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, допущені незначні помилки.

2 бали – завдання виконане частково, допущені значні помилки.

1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання. При виконанні практичних завдань оцінюється вміння правильно підібрати психодіагностичний комплекс, технології психологічної допомоги та вміння їх застосовувати на практиці.

Модульна контрольна робота є складовою підсумкового контролю і здійснюється шляхом проведення письмової контрольної роботи у межах залікового модулю дисципліни.

Кожен варіант підсумкової модульної роботи для здобувачів очної форми навчання складається з блоку тестових та одного ситуаційного завдання. Відповіді на поставленні завдання повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів очної форми навчання при

виконанні модульної роботи.

Підсумкова модульна робота 1 оцінюється в діапазоні від 0 до 15 балів: тестові завдання: вага одного правильно вирішеного тестового завдання становить 1 бал, максимальна кількість балів за правильне вирішення усіх тестових завдань становить 10 балів. Ситуаційне завдання: максимальна кількість балів за вирішення ситуаційного завдання становить 5 балів. При вирішенні даного завдання оцінюється особиста позиція на проблемну ситуацію (до 2 балів), чіткість та лаконічність відповіді (до 1 бала) та творчий підхід (до 2 балів).

Підсумковий контроль. У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України.

Оцінювання самотійної роботи. Результати самотійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самотійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самотійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання індивідуальних завдань здобувачів точної форми навчання здійснюється в діапазоні від 0 до 40 балів і залежать від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 3 бали – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

2 бали – у роботі здобувачі в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерела, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Дотримано більшість вимог щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що складається лише з вітчизняних літературних джерел;

1 бал – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерела, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не вірно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Есе: 3 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

2 бали – здобувач самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить доречні аргументи; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Групова презентація: 3 бали – усі ідеї подані таким чином, що демонструють глибокі знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації чітко визначена і добре розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, організована. Дотримані прийняті норми культури презентації, автори творчо підійшли до її оформлення. Робота не переобтяжена текстом. Наявні гіперпосилання працюють коректно. Усі учасники групи беруть активну участь у висвітленні презентації;

2 бали – більша частина ідей подані таким чином, що демонструють значні знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно.

Тема презентації доволі чітко визначена і задовільно розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, у достатній мірі організована. Дотримані прийняті норми культури презентації. Робота дещо переобтяжена текстом, що ускладнює її сприйняття. Наявні гіперпосилання працюють. Переважна більшість учасників групи беруть участь у висвітленні презентації;

1 бал – більшість ідей у презентації виражені нечітко. Тема визначена нечітко і розроблена з помилками. Презентація має порушену структуру або взагалі її не має. Зустрічається багато порушень прийнятих норм культури проведення презентації. Окремі учасники групи або лише один з них може пояснити викладені ідеї;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності.

Проектна діяльність: 5 балів – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. Наявний творчий підхід до вирішення проблеми. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтовано використано доцільні методи. Містяться відповідні висновки з якісними і кількісними даними. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач вільно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання;

4 бали – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з незначними помилками;

3 бали – робота виконана. У роботі визначено об'єкт та предмет дослідження, що потребують уточнення. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить ілюстраційний матеріал, дещо перевантажений текстом, доповідач переважно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з помилками.

2 бали – робота виконана частково. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження. Використані методи переважно вжито доцільно. Містяться часткові висновки. Презентація проекту перевантажена текстом, доповідач слабо орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з грубими помилками;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження або вони відсутні. Використані методи недоцільні. Містяться часткові висновки. Презентація проекту відсутня, доповідач не орієнтується у поданому матеріалі;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних завдань, попередня

підготовка до семінарських занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Беззастережне дотримання під час занять правил безпеки, вимог охорони праці, санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів.

3. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).

4. Здобувачі освіти мають право на визнання результатів навчання з дисципліни, набутих у неформальній та/або інформальній освіті.

5. Здобувачі освіти мають право на оскарження результатів підсумкового контролю з дисципліни або процедури його проведення.

6. Здобувачі освіти мають право на самостійний вибір форм і проблематики індивідуальних завдань.

7. При виконанні індивідуальної роботи здобувачі освіти зобов'язані дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувачі несуть персональну відповідальність згідно із законодавством України та нормативними документа НУЦЗ України.

Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Освітньо-наукова програма «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія. Черкаси: НУЦЗ України.

Базова література

1. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми: монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с.

2. Герасименко Л.О., А.М. Скрипніков, Р.І. Ісаков. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад: навчальний посібник, 2-е видання. Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2025.

3. Ерфорд Бредлі Т. 45 основних технік для психологічного консультування. Київ. : «Науковий світ», 2024. 590 с.

4. Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник. Київ: Золоті ворота, 2015. 202 с.

5. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання. Львів, Видавництво Старого Лева, 2015. 424 с.

6. Маккей М., Феннінг П., Пул Е., Зуріта О. Зцілення емоційного болю. Техніки процесно-орієнтованої КПТ для подолання смутку, страху, тривоги й сорому та досягнення спокою та життєстійкості. Робочий зошит. Київ.: «Науковий світ», 2025. 272 с.

7. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.

8. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації. Миколаїв: Іліон, 2016. 224 с.

9. Мішиєв В.Д., Михайлов Б.В., Гриневич Є.Г., Омелянович В.Ю. Розлади психічної сфери внаслідок бойових дій: навчальний посібник 2-е видання. Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2024.

10. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник. К. : ТОВ «Видавництво «Логос», 2015.

11. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.

12. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій. Київ : КНТ. 3-тє видання, 2024. 712 с.

Допоміжна література

1. Євдокимова Н. О., Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Особистість у кризових ситуаціях : огляд сучасних психодіагностичних методик : навчальний посібник. Миколаїв : Іліон, 2016. 342 с.

2. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів : Свічадо, 2016. 264 с.

3. Кириленко Т. С. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студентів ВНЗ. К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2014. 135 с.

4. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Львів: Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. 120 с.

5. Посттравматичний стресовий розлад : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України; Всеукраїнське громадське об'єднання родин загиблих та безвісти зниклих, учасників антитерористичної операції, ветеранів війни та активістів волонтерського руху «Крила 8 сотні». 2016. 164 с.

6. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор. : Д. Романовська, О. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с.

7. Сабліна Н. Психологічне консультування та психотерапія складних запитів: травма, ПТСР, насильство, зґвалтування, горе, втрата. Робота з дітьми, підлітками, дорослими, військовими і їх сім'ями. Навчально-терапевтичний посібник / укл. Сабліна Н.В. – Вінниця: ТВОРИ, 2024. 224 с.

8. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. К.: ДП Вид. Дім Персонал, 2017. 160 с.

9. Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2021.

10. Cannon K.E. Suicide: Phenomenology and Neurobiology / Cannon K.E., Hudzik T.J. (eds.). Springer, 2014. 309 p.

Інформаційні ресурси

1. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій : психологічна

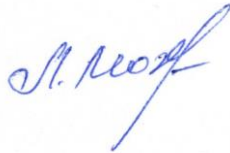
теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 540 с. URL : <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051497.pdf>.

2. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос. Київ : Логос, 2015. URL : <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051501.pdf>.

3. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 215 с. URL : <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051490.pdf>

Розробник:

доцент кафедри психології
діяльності в особливих умовах
кандидат педагогічних наук

Людмила МОХНАР